IL-MALTI

QARI LI TOHROĠ *IL-GHAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI* — SETTEMBRU 1947

IL-PREMJU ĠUŻE' MUSCAT AZZOPARDI

DIN is-sena l-Viċi-President tal-"Għaqda" tagħna kien magħżul għall-"Premju Ġużè Muscat Azzopardi" u l-preżentazzjoni tal-Midalja saret nhar it-Tnejn, l-4 ta' Awissu, b'ċerimonja l-aktar solenni fl-Università Rjali ta' Malta. Kien hemm l-Eċċ. T. l-Gvernatur, li ippreżenta l-Midalja, is-Sinjurija Tiegħu l-Logutenent Gvernatur, l-Onorevoli s-Segretarju tal-Gvern, Kapijiet ta' Dipartimenti, Rappreżentanti tal-Kleru, tal-Professjonijiet u tal-Partiti Politiċi, Impjegati Għoljin, Membri Akkademiċi tal-"Għaqda", Professuri ta' l-Università u bosta ħbieb tas-Sur Cremona.

Okkażjoni bħal dik lilna tfarraġna u tgħamlilna l-ħila biex nissoktaw fit-triq li qbadna, triq li twassal biss għall-ġid tal-Malti. Dik il-laqgħa hi xhieda tal-ġieh li tgawdi l-"Għaqda" fost l-aqwa nies ta' pajjiżna u turi xinhi sewwa l-fehma tagħna, fehma li ngħożżu u nseddqu lsien art twelidna u nweġġħu lil kull min jaħdem għalih.

Saru taħditiet ta' fejda u sbieħ u, biex ma jintesiex dak li ntqal f'dik l-okkażjoni għax jiswa ħafna bħala dokument tal-ħajja kulturali Maltija, aħna ser inġibu dawk it-taħditiet f'dan il-għadd ta' l-organu tagħna.

Traduzzjoni mill-Ingliż.

Diskors ta' l-Aġent Rettur ta' l-Università, il-Professur P.P. DEBONO, O.B.E., M.D., F.R.C.S., D.P.H.

Jiena nqisu bħala privileġġ kbir għalija li l-lum ninsab hawnhekk, flok ir-rispettabbli Rettur, l-Onorevoli Professur Robert V. Galea, sabiex nilqagħkom b'isem l-"Alma Mater" tagħna, l-Università Rjali ta' Malta.

Aħna l-lum iltqajna hawnhekk biex nagħtu ġieh lill-ħabib tagħkom u tiegħi, is-Sur Nin Cremona, u sabiex nidhru bħala ħaddara tal-preżentazzjoni li sa ssirlu tal-Premju Ġużè Muscat Azzopardi.

Dwar il-Premju Muscat Azzopardi u fuq is-Sur Nin Cremona intom tisimgħu minn għand oħrajn li biħsiebhom jitkellmu; iżda rrid ngħidilkom illi l-Università tagħna mhux biss tilqagħkom bil-qalb kollha, iżda fil-waqt li tagħmel dan, tħossha mimlija biha nnifisha mhux ftit talli kellha din l-okkażjoni. Xtaqt ngħidilkom ukoll il-għaliex xieraq illi din is-sempliċi, għalkemm iżda ċerimonja wisq kbira, għandha ssir f'dan il-bini miġruħ mill-gwerra, bini li kien u għadu l-post ewlieni ta' Tagħlm għal madwar tliet mija u ħamsin sena.

Ukoll l-iċken ħjiel ta' l-istorja tagħna għandu juri illi għalkemm aħna xtaqna bil-ħrara kollha l-libertà pulitika, aħna għal żmien twil konna poplu suġġett, u l-Ilsien Nazzjonali kellu, għalhekk, ukoll ibati l-konsegwenzi.

Il-lsien tagħna kien jitqies bħala lsien ta' nies dipendenti u qaddejja, u kien jitqies ukoll bħala lsien li ma jistħoqqlux il-posizzjoni u l-ġieh ta' lsien uffiċjali. Difatti ż-żmien ma kienx ikun wisq il-bogħod meta l-ewwel pass ta' dawk li kienu jixtiequ li jogħlew 'il fuq mis-soltu nvell ta' ħajja soċjali, kien li jiċħdu lsien art twelidhom.

F'dawn l-aħħar żmenijiet din il-fehma tbiddlet, u din it-tibdila kellha x'taqsam sewwa mal-għati tal-Gvern Responsabbli fil-1921, meta lill-Malti kienu tawh il-ġieh tal-Lsien Nazzjonali. Iżda wkoll meta l-Lsien Malti laħaq din il-posizzjoni, huwa dlonk sab ruħu mxekkel mir-rwiefen tal-pulitka, u kien il-mezz ta' ġlied li, xi drabi, xegħel u sar aħrax.

Kien ma' tul dan it-tiġrib ta' tfixkil u ġlied li fih sab ruħu l-poplu ta' Malta illi r-ruħ nazzjonali qamet u wieħed mill-aqwa effetti ta' dan il-qawmien ġdid kien illi l-Lsien Malti ntrafa' għalkollox u ħa l-istat ta' Lsien Nazzjonali.

Jidher, madankollu, illi l-Lsien Malti għadu juri xi sinjali ta' dawk iż-żmenijiet twal li fih kien jinsab f'qagħda ħażina ta' għajb bħala lsien ta' nies dipendenti u qaddejja u ta' meta ċaħdulu kull mezz li bih sata' jsir lsien uffiċjali. Il-letteratura tiegħu kienet fqira u, saħansitra, l-ortografija tiegħu ma kinetx għadha twaqqfet fuq sisien sodi. Bħal dawk il-priġunieri meħlusa tal-gwerra ta' l-aħħar li ġarrbu ħafna tbatijiet u nuqqas, il-Lsien Malti għandu bżonn li "jiksebi il-ħajja bid-drittijiet tagħha bħala lsien tal-poplu", li jintroqom u jissellef frażijiet li l-lum daħlu fl-użu, b'mod li jkun jista' bil-ġieh kollu jieħu l-istat ta' Lsien Nazzjonali.

L-Università Rjali tqis din il-ħajja ġdida tal-Malti, bil-ksib **tad-drittijiet tagħha**, bħala missjoni tagħha, missjoni li għandha titwettaq sew bil-ħidma akkademika u kemm billi wieħed imexxi 'l quddiem u jagħmel il-qalb lil korpijiet oħra li qegħdin jaħdmu għall-istess skop.

Din hija r-raġuni li għaliha nħossni hekk mim li bija nnifsi li lqajtkom hawnhekk il-lum, u din hija r-raġuni wkoll li għaliha b'mod partikulari jiena niżżiħajr lill-Eċċellenza Tiegħu, il-Viżitatur tagħna, talli huwa għoġbu jżejjen din iċ-ċerimonja bil-preżenza tiegħu.

Eċċellenza, Sinjuri,

Jiena għamilt id-diskors tiegħi. Jiena għidtilkom illi l-Università Rjali tqis l-isvilupp u l-koltivazzjoni tal-Malti bħala l-missjoni tagħha u li hija tista' tieħu taħt idejha t-tmexxija intellettwali ta' poplu liberu; hija tħares lejn iż-żmien li għad irid jiġi b'tama sħiħa billi taf li tista' torbot fuq l-għajnuna sinċiera ta' kull iben u bint Malta. Jien nagħlaq it-taħdita tiegħi bħalma bdejt billi nsellmilkom bil-qalb kollha u billi rroddilkom il-ħajr tiegħi talli għoġobkom tiġu għal din iċ-ċerimonja.

Diskors tal-President tal-"Għaqda",
il-Kav. Dr. ĠUŻE' GALEA.

Wara l-Monsinjur Dun Karm Psaila kien jixraq ħafna li jkun magħżul is-Sur Nin Cremona għall-Premju Muscat Azzopardi.

Bħal ma kulħadd jaf dan il-Premju twaqqaf biex ikun bħala kompens lil dawk li bil-ħidma tagħhom, bil-kitba tagħhom, bl-attività soċjali tagħhom jiswew ta' ġid lill-Malti; u għal dawn il-meriti kollha ma hawnx wieħed li jistħoqqlu l-Premju aktar mis-Sur Nin Cremona.

Is-Sur Cremona għadda l-isbaħ biċċa ta' ħajtu jitħabat u jħabrek għall-Malti, ilu mal-kwart ta' seklu jirsisti għall-Malti u ma' tul dawn is-snin kollha, il-Maltin saru jafu u japprezzaw lil Ninu Cremona bħala surmast, bħala letterat, bħala kittieb u bħala ħaddiem soċjali għall-moviment tal-Malti.

Bħala surmast lis-Sur Nin jafuh nofs l-istudenti ta' Malta u Għawdex u ħafna minn dawk li jokkupaw karigi għoljin fis-servizz, fil-professjoni jew fil-kummerċ, jafu biċċa kbira mis-

success tagħhom lil Cremona li bit-tagħlim għaqli tiegħu mexxiehom u wriehom it-triq tal-progress; iżda Ninu Cremona mhux biss għalliem il-Malti, iżda kiteb kotba ta' tagħlim: antoloġija u grammatika, biex l-istudenti, aktar jaqbdu l-Malti bil-ħeffa. Cremona huwa l-aqwa grammatiku Malti, hu kiteb ħafna kitba tal-grammatika, mill-kotba żgħar u ħfief għat-tfal ta' l-iskejjel elementari sa grammatiki għoljin għal dawk li jridu jitgħallmu l-ilsien Malti bir-reqqa kollha. Is-Sur Cremona wkoll studja l-Malti xjentifikament u tħarreġ fl-Etimoloġija u fil-Filoloġija ta' l-ilsna Orjentali, hu orjentalista tajjeb u bħala hekk ismu qabeż il-limiti ta' din il-Gżira u ssemma fi bliet u ċentri kulturali barranin; mhux darba jew tnejn għorrief barranin kitbulu biex jagħtihom pariri fuq l-etimoloġija jew filoloġija ta' kliem Orjentali u dlonk joqogħdu fuq dak li jgħidilhom hu.

Is-Sur Nin Cremona hu wkoll wieħed mill-kittieba magħrufin ta' pajjiżna; kif hu universali fl-interessi kulturali tiegħu, hekk hu ħaddem il-friegħi kollha tal-letteratura Maltija. Kiteb bċejjeċ ta' storja li jinqraw b'tagħlim siewi, kiteb novelli li **jagħtu pjaċir** lill-qarrejja, kiteb poeżija l-aktar ħelwa u armonjuża u kiteb ukoll għall-palk; id-dramm tiegħu "Il-Fidwa tal-Bdiewa" hu wieħed mill-ftit drammi klassiċi Maltin.

Barra dan is-Sur Nin Cremona hu ħaddiem l-aktar ħabrieki fil-qasam soċjali. Minn kmieni iddedika ruħu għall-Malti u daħal f'kull għaqda; f'kull xirka, f'kull soċjetà li twaqqfu għall-Malti, kellu sehem f'kull moviment għall-ġid ta' l-ilsien tagħna. Sebgħa u għoxrin sena ilu ssieħeb mal-ħabib tiegħu l-Kav. Ġużè Muscat Azzopardi, li b'tifkira tiegħu twaqqaf dan il-Premju, u t-tnejn flimkien swew mhux ftit biex twaqqfet il-"Għaqda tal-Kittieba tal-Malti", li l-lum hi l-unika soċjetà akkademika li għandna f'din il-Gżira.

Is-Sur Cremona iddedika ħajtu għall-"Għaqda tal-Kittieba" u l-lum hu l-personifikazzjoni tal-finijiet ta' dik l-"Għaqda"; il-ħajja u l-ħidma tas-Sur Cremona huma mera u xhieda tal-ħidma tal-"Għaqda", u billi l-lum hawn xi wħud li donnhom ma jifhmux xinhu l-iskop tal-"Għaqda", nixtieq nieħu bħala eżempju lil Ninu Cremona biex infisser xinhi l-"Għaqda". Din ma hix korp politiku u ma tindaħal fl-ebda attività jekk ma tkunx letterarja, bħalma s-Sur Nin qatt ma ndaħal fil-politika jew f'movimenti oħrajn li ma kenux letterarji. Is-Sur Nin ma' tul is-snin ta' ħajtu kellu diskussjonijiet ma' xi wħud li ma

qablux mieghu, iżda hu qatt ma ġġieled magħhom jew ħadhom bil-ħerra; sewwa sew kif timxi l-"Għaqda" ma" dawk li ma jaqblux magħha, li dejjem fettxet li tfiehem bir-raġun, iżda qatt bil-ġlied. Is-Sur Nin qatt ma għadab għal ħadd, iżda dejjem fittex li jimxi bil-ħlewwa, hekk kif tagħmel il-"Għaqda", li dejjem tfittex li tiġbed in-nies lejha bil-kelma tal-ħaqq u tassewwa u billi turi li ma għandhiex skopijiet oħra ħlief il-ġid tal-Malti.

Imma s-Sur Cremona hu mera tal-"Għaqda" mhux fil-ħidma soċjali biss, iżda wkoll fil-kitba tiegħu. Kulltant tisma' min igħid li l-"Għaqda" nħolqot biex iġġiegħel il-kittieba jiktbu kliem safi jew kliem antik li ma jifhmu ħadd; il-"Għaqda" kitbet uffiċjalment kontra din ix-xorta ta' kliem; u s-Sur Nin Cremona fil-kitba tiegħu qatt ma warrab kliem barrani li jifhmu kulħadd biex inqeda bi kliem antik li ma jifhmu ħadd.

Mela s-Sur Nin Cremona jippersonifika l-ideal tal-"Għaqda tal-Kittieba" u billi dan l-ideal hu ta' interess nazzjonali, is-Sur Nin jistħoqqlu rikonoxximent min-nazzjon tagħna; dan il-Premju hu l-aqwa ġieh għall-merti letterarji li għandna f'Malta u jixraq ħafna li jingħata lil dan il-bniedem Malti li għamel ġieh lil art twelidu.

Diskors tas-Sur IVO MUSCAT AZZOPARDI P.L., hu l-Fundatur tal-"Premju".

Eċċellenza, Sinjuri,

Billi ħija Ġino, il-fundatur tal-Premju "Ġ.M.A." jinsab imsiefer u għalkemm għamel mill-aħjar biex f'din l-okkażjoni jkun fostna ħsiebu ma laħaqx seħħ, u ħija l-kbir Hugh, li kien imiss lilu jitkellem floku jinsab imsiefer ukoll, mess lili biex ingħidilkom dawn il-kelmtejn.

Is-sena l-oħra ħija Ġino meta kellimkom f'din l-okkażjoni qalilkom għalfejn waqqaf dan il-Premju u ma jidhirlix li jien għandi ntenni dak li ġa qalilkom huwa, imma se ntenni għeluq it-taħdita ċkejkna tiegħu meta stħajlu qed ikellem lil missierna u staqsieh: "Pà, li kellek tagħti midalja tad-deheb lil min ħadem l-iżjed għall-iżvilupp tal-Malti li inti hekk ħabbejt, lil min kont tagħtiha?"

U ħija Ġino kien żgur li huwa kien iwieġbu: "Lil Dun Karm Psaila!"

U jien, f'din l-okkażjoni ta' għeluq il-20 sena minn mewt

Ġ.M.A. irrid bħal ħija nistaqsih: "Pà, li kellek tagħti midalja tad-deheb lil min ħadem l-iżjed għall-iżvilupp tal-Malti li inti tant ħabbejtu lil min kont tagħtiha? Pà, ftakar li Dun Karm Psaila, ġa ħadha."

Jien żgur li missierna kien iweġibni: "Lil Ninu Cremona."

"Il-għala, Pà?"

Missierna ma weġibnix għat-tieni mistoqsija, imma ġibidni minn idi, ħadni f'rokna, u tani f'idi ktieb biex nifli fih sewwa l-imgħoddi u meta bdejt inqalleb fih sibt il-ħajja ta' Ninu Cremona, ħajja letterarja li tinqasam f'żewġ taqsimiet: Qabel Novembru ta' l-1920 u minn dik is-sena sal-lum.

Qabel Novembru ta' l-1920 Ninu Cremona kien, flimkien ma' Dun Karm Psaila, id-dixxiplu l-aktar fidil ta' Ġ.M.A. Imxew pass pass fuq il-ħidma tiegħu u ħadmu bla hedu biex il-Malti jibqa' barra mill-isfera tal-pulitika.

Fl-14 ta' Novembru, 1920, saret l-ewwel laqgħa tal-Kummissjoni maħtura biex tħejji Rapport fuq l-Ortografija tal-Malti. Ninu Cremona kien magħhom, ħa sehem kbir, jekk mhux l-ikbar sehem, biex jitlestew l-Alfabet u l-Grammatika.

Fis-7 ta' Mejju, 1922, l-Istatut ġie mgħoddi u nħatar l-Ewwel Kumitat. Ninu Cremona kien wieħed minnhom.

F'Marzu tal-1925 ħareġ l-ewwel għadd ta' *Il-Malti*, l-organu uffiċjali tal-"Għaqda tal-Kittieba tal-Malti". Ninu kien wieħed mill-kittieba.

Imma kieku kelli nissokta ngħidilkom x'għamel Ninu Cremona fit-tieni qasam tal-ħajja letterarja maltija tiegħu ma nispiċċax qabel għada. Iżda nista' ngħidilkom li minn Novembru ta' l-1920, 27 sena sħaħ, sal-lum ma waqaf qatt. Kiteb poeżiji, novelli, biċċa tijatrali li tiswa mitqilha deheb: "Il-Fidwa tal-Bdiewa", artikoli fuq storja u filoloġija, eċċ., eċċ. Imma wkoll kieku minn dan kollu ma għamel xejn, kien ikun biżżejjed popolari bħala l-Kittieb tal-Grammatika Maltija li fuqha studjaw u tgħallmu l-Ilsien Malti mhux biss għaxriet ta' nies bħal fi żmien Ġ.M.A. ta' l-1920, jew mijiet ta' nies bħal sas-sena 1927 meta miet, imma eluf u għaxriet ta' eluf.

U kif ħija Ġino fil-ħolma tiegħu ra lil missierna qed jitbissem iħares lejn Dun Karm Psaila bil-midalja fuq sidru, jien ukoll qed narah ħaj, ferħan u hieni, miexi bejn tnejn min-nies, żewġ dixxipli fidili tiegħu, li miegħu qasmu l-imrar u l-hena li jaf jagħti l-Ilsien Malti: tnejn min-nies li l-lum jinsabu fostna,

b'ġeġwiġija ta' oħrajn warajhom, lesti biex jissoktaw dik il-ħidma li bdielhom huwa : Dun Karm Psaila u Ninu Cremona.

Traduzzjoni mill-Ingliż.

Diskors ta' l-Eċċellenza Tiegħu l-Gvernatur, is-Sur F.C.R. DOUGLAS.

Jien tassew fraħt meta din id-darba rġajt ġejt mitlub biex nippreżenta l-Midalja tad-Deheb ta' Ġużè Muscat Azzopardi,

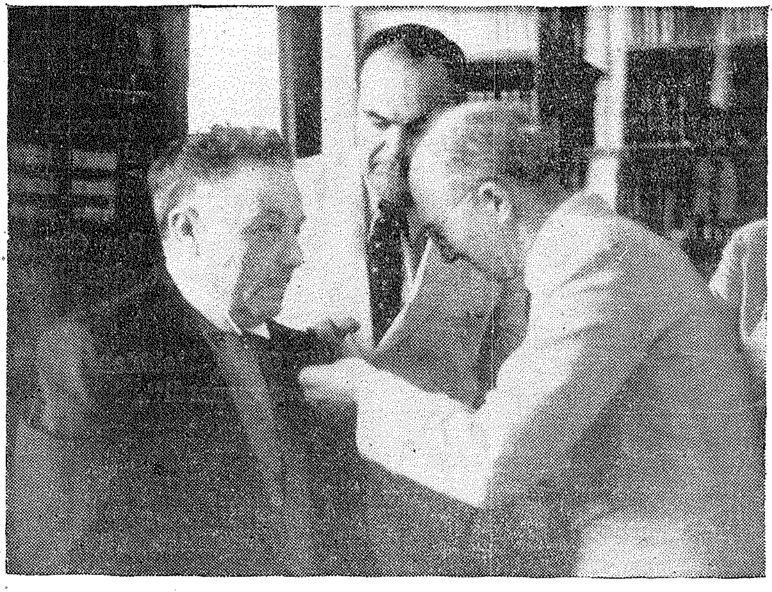

Il-Gvernatur qed jeħmeż il-Medalja fuq sider is-Sur Nin Cremona.

il-għaliex din, naħseb, hija l-iktar xhieda magħrufa ta' xogħol li jkun sar għal-Letteratura Maltija. Il-għażla, kif jidhirli, saret tajjeb ħafna. Is-Sur Nin Cremona mhux biss huwa kittieb tajjeb, sew fil-proża kemm fil-poeżija u fl-art drammatika, iżda wkoll kellu sehem kbir fix-xogħol tas-sistemazzjoni ta' l-ortografija u grammatika tal-Lsien Malti. Jidhirli li dawn huma ħwejjeġ ta' fejda u indispensabbli. Jiena ma nagħmilx ma' dik l-iskola ta' nies li għandhom il-fehma u jidhrilhom illi mhemmx

bżonn illi t-tfal toqgħod tgħallimhom il-grammatika ta' Lsienhom. Dan it-tagħlim hu meħtieġ jekk aħna rridu nitkellmu u niktbu bir-reqqa u eleganza. Barra dan, huwa taħriġ loġiku li fih innifsu huwa tagħlim ta' siwi għall-moħħ.

Is-sena l-oħra, jiena kelli l-pjaċir li nippreżenta l-Medalja lill-Monsinjur Psaila. Ta' min josserva illi dan ukoll mhux biss huwa magħruf bħala kittieb tal-Malti, iżda wkoll magħruf bħala bniedem li ħadem għall-Malti bil-kitba tiegħu ta' studju xjentifiku ta' l-Ilsien u bix-xogħol tiegħu tad-Dizzjunarju Ingliż-Malti illi l-Gvern qed joħroġ stampat. Jien semmejt din il-ħaġa l-għaliex huwa u s-Sur Cremona, it-tnejn flimkien, juru bl-eżempju tagħhom kemm jiżbaljaw dawk in-nies li jaħsbu illi bniedem artist ma jistax ikun ukoll bniedem xjentifiku. Dawn iż-żewġ kwalitajiet ma ssibhomx spiss imlaqqgħin flimkien, iżda meta jiltaqgħu, l-effett ta' din il-għaqda tassew jirnexxi. Il-ħsieb ta' l-artist idawwal ix-xogħol tal-moħħ xjentifiku u l-ġenju letterarju tiegħu iġagħlu li juri fil-għamla l-iktar ċara u li tħajjek l-effett tax-xogħlijiet xjentifiċi tiegħu.

Jiena għandi l-privileġġ li nippreżenta lilek, Sur Cremona, dan is-sinjal ta' għożża għax-xogħol li inti ħdimt għall-Ilsien u letteratura Maltija.

Diskors tas-Sur NIN CREMONA, Rebbieħ il-"Premju Ġużè Muscat Azzopardi".

Eċċellenza,
Aġent Rettur ta' l-Università,
Membri tal-Ġurija,
Delegat tal-Premju Ġużè Muscat Azzopardi,
President u Membri Sħabi tal-"Għaqda tal-Kittieba tal-Malti",
Professuri u Ħbieb.

Il-ħsieb sabiħ tal-Fondazzjoni ta' dan il-Premju b'tifkira tal-Kavalier Ġużè Muscat Azzopardi, imwaqqfa minn ibnu, is-Sur Ġino, President Onorarju tal-"Għaqda", li wiret bid-demm biċċa sewwa mis-sengħa tal-Kitba Maltija ta' missieru, għandu tliet tifsiriet: l-ewwel waħda biex l-Isem ta' Ġużè Muscat Azzopardi jibqa' mfakkar fost il-Kittieba tal-Malti tal-lum u ta' dawk li telgħin, kif ukoll ta' warajhom, u t-tieni biex dan il-Premju jkun ta' ħeġġa u ħrara għall-istudju tal-Malti fost iż-żgħażagħ tal-lum, u t-tielet li jisfa' ta' fejda għall-Kitba Maltija —il-lum li l-Malti ntrafa' mill-għajb li fih kien sabu Ġużè Mus-

cat Azzopardi, meta hu, mill-bidu ta' żgħożitu bil-kitba tiegħu kien għamel ħiltu kollha biex jerfgħu u jagħtih il-ġieh li kien jistħoqqlu bħala Lsien mitkellem mill-Poplu b'inkejja tax-xkiel aħrax ta' dawk li dak iż-żmien kienu jistmerruh. Iżda għalija, nitkellem għalija, għax il-lum il-persuna tiegħi bħala wieħed mill-kittieba xjuħ tal-Malti, fil-laqgħa tal-lum, jidher li għandha xi

Is-Sur Nin Cremona fil-ħeġġa letterarja ta' żgħożitu.

sehem ckejken, forsi bla ma jistħoqqilha, fl-Istorja tal-Kitba Maltija tal-lum—narġa' ngħid, għalija, il-Premju Muscat Azzopardi għandu tifsira oħra : dik li dan il-Premju hu marbut mat-tifkira ta' persuna l-iktar għażiża fil-ħajja letterarja tiegħi—dik li jfak-

karni fil-Missier li fl-aħħar snin ta' għomru kien qabadni minn idi u ġibidni miegħu fil-qasam tal-Kitba Maltija u hemmhekk fetaħli trieq ġdida fil-ħidma letterarja tiegħi; dik it-trieq li jiena qatt ma kont ħlomt li nirfes fuqha, għax qatt ma kont għadni doqt il-benna u l-ħlewwa tal-kelma Maltija sew fil-proża kemm fil-poeżija.

Bis-saħħa tiegħu, li kien l-Ewwel President tal-"Għaqda tal-Kittieba tal-Malti", li bil-ħidma tagħha għandna ortografija soda magħrufa mill-Gvern, aħna nistgħu ngħidu li l-lum għandna poeti, novellieri, romanzieri, u studjużi tajbin tal-filoloġija Maltija: għax kienet il-ħidma tiegħu u l-kitba klassika tiegħu maltija sew fil-proża kemm fil-poeżija li ħeġġet il-moħħ u l-qalb ta' kittieba Maltin żgħażagħ, fosthom Universitarji, li kien ġibidhom miegħu u mal-Kittieba tal-Għaqda, u fetħilhom it-trieq tal-Kitba Maltija, meta għall-ewwel darba, bħala Direttur ta' "Il-Malti" tahom li jimlew bil-pinna tagħhom biss numru Speċjali ta' din ir-Rivista tal-"Għaqda" li minnha wara żmien tnisslet il-Għaqda tal-Malti (Università). Dan il-Premju jfakkarni fil-ħidma li ħdimt mal-Missier tal-Letteratura Maltija Moderna, bħalma dejjem sejjaħt lill-Poeta u Rumanzier Ġużè Muscat Azzopardi, li kien jafni student inħarbex xi versi, u, wara snin, f'waħda mit-triqat ta' din il-ħajja, iltqa' miegħi, għamilli l-qalb, mexxieni, u jien bħal ibnu, ħdimt miegħu, bi ħrara u sedqa, bla ebda ħsieb politiku jew fieragħ, iżda dejjem marbut ma' l-istess sentimenti tiegħu ta' ġibda safja għal-letteratura Maltija u għall-progress tagħha.

Għalhekk fil-waqt li nіżżi ħajr, Lilek, Eċċellenza, talli għoġbok bil-ħlewwa kollha żżejjinni b'din id-dekorazzjoni hekk patrijottika, u lilkom Membri tal-Ġurija tal-Premju Muscat Azzopardi, li fil-fehma tagħkom dehrilkom tagħżluni għal dan il-Premju, nilqa' bil-qalb kollha dan il-ġieħ bħala wirt ta' tifkira għażiża, u għażiża wisq iżjed mill-valur materjali ta' l-istess premju, wirt li jisboq fit-tifsira morali tiegħu kull ġid ieħor li l-lum stajt niret; wirt li jirbaħ kull ġieħ ieħor li sata' lili jingħata bħala xhieda ta' għożża ta' dik il-ħidma, li bis-saħħa ta' l-Imgħallem tiegħi, li tiegħu għandi din it-Tifkira, jien irnexxieli naħdem għal-ġid u progress tal-Lsien ta' Art Twelidi.

Diskors tal-Professur ĠUŻE' AQUILINA,

B.A., LL.D., Ph.D. (Lond.).

Eċċellenza,

Sinjuri,

Fil-kelmtejn li għidt sena ilu bħal-lum meta l-ewwel Premju "Ġużè Muscat-Azzopardi" ingħata bil-ħaqq kollu lill-ewwel poeta tagħna, jiena faħħart, imbarra lil Dun Karm, il-ħsieb sabiħ tal-Fundatur li ħaqqu tabilħaqq jissejjaħ il-Mecenate tal-letteratura Maltija, l-għaliex bħal Mecenas, madwar elfejn sena ilu, inqeda b'ġidu biex iħajjar u jippremja l-ħidma tal-moħħ fil-letteratura tal-poplu tagħna. Dis-sena ma għandi xejn xi nnaqqas minn dan it-tifħir imma għandi tifħir ieħor xi nżid, it-tifħir lill-premjat ta' din s-sena, is-Sur Nin Cremona li rabat ismu ma' l-Ilsien Malti għal dejjem sakemm Maltija tibqa' din l-art tagħna fil-qalb u l-ilsien. Ħafna huma l-merti li s-Sur Cremona stħaqq l-gratitudini tagħna għalihom; merti li huwa ġabar tul ħafna snin bħala kittieb ta' proża għanja fil-frażeoloġija u ta' dramm letterarju "Il-Fidwa tal-Bdiewa", li fih hu fakkar b'sengħa sabiħa l-qlubija ta' ħutna l-Maltin tas-seklu ħmistax, meta, imxebbgħin mill-moħqrija tal-barrani huma ngħaqdu bejniethom, ġabru 30,000 fjorin u hekk fdew lil din il-Gżira li kienet mirhuna lil Monroy u li kien iqis lil din l-art u lin-nies ta' fiha bħal kieku l-art ma kinetx ħlief raba' u n-nies ta' ġo fiha bhejjem li taħdimhom u tħaddimhom għall-qligħ biss.

Imma l-akbar mertu tas-Sur Cremona, mertu li l-istorja tibqa' tfaħħru għalih hu x-xogħol ta' studju li għamel biex fassal ir-reguli ta' l-Ilsien Malti, u, flimkien mal-ħabib tiegħu, il-mejjet Ġanni Vassallo, ħareġ minn dawn ir-reguli dak il-ktieb li hu l-ewwel u l-aqwa dokument tal-"Għaqda tal-Kittieba tal-Malti", jiġifieri "It-Tagħrif". Sejjaħtlu l-aqwa mertu tas-Sur Cremona mhux għax irrid inċekken il-merti l-oħra li nagħarfilhom is-siwi tagħhom, imma l-għaliex jiena ngħodd bħala l-aqwa rebħa fl-istorja ta' l-Ilsien Malti t-tqegħid ta' ortografija Maltija fuq prinċipji xjentifiċi. Poplu rasu flokha u li jibża' jidher, kif għandu r-raġun kollu jibża' inferjuri għal popli oħra ma setax iħalli l-għajb li l-Ilsien mitkellem mill-kbir u miż-żgħir

fl-irħula u fil-Belt Valletta, xorta waħda, jitħażżeż kif ġie ġie, kulħadd kif iħossu f'widnejh. Kif tafu intom huma l-illitterati li jiktbu hekk, in-nies li ma jkunux studjaw, kif għadkom tistgħu taraw minn ittri li nies imsefrin l-Awstralja u nħawi oħra tad-dinja jiktbu lin-nies tagħhom. Issa dan kien juri jew nuqqas ta' studju li hu nuqqas ta' moħħ, u li ma jagħmlilniex ġieh, jew inkella taħwid ta' preġudizzji politiċi li jfixklu l-ħolqien ta' ortografija waħda. Biex tiffissa r-reguli ortografiċi ta' l-Ilsien Semitiku bħal ma hu l-Malti trid tkun studjajt mhux biss il-Malti imma l-ilsna qraba tiegħu. Fi kliem ieħor, il-ħolqien ta' ortografija hi ħaġa li jista' jagħmilha l-istudjuż biss, u mhux in-nies medhijin b'ħidmiet oħra. Meta nqis il-ġid li sar għall-Ilsien Malti mindu l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti xerrdet l-ortografija tagħha u l-aktar mill-1934 'l hawn mindu l-Gvern għarafha bħala l-ortografija uffiċjali, jien ma nistax ma nsellimx l-isem tas-Sur Nin Cremona u nifraħlu għall-ġieh tal-premju li ħaqqlu tassew.

Kemm-il darba qrajt "Il-Malti", li hu l-organu tal-Għaqda tal-Kittieba, jiena ammirajt il-kitba tiegħu fuq il-grammatika tal-Malti u n-nisel tal-kliem li kienu juru studju u ħsieb. Minbarra li ammirajt din il-ktba jiena ħabbejtha bħala filata fl-ewwel ħitan tal-Filoloġija Maltija li minn dak in-nhar 'il hawn sabet fejn togħla iżjed.

Jiena nħoss li dan il-jum ifarraġ il-qalb tal-kittieb tagħna l-għaliex, għalkemm fiż-żmenjiet imwiegħra qatt ma stenna dan il-premju, issa jara li, bħal ħabibu Dun Karm is-sena l-oħra, laħaq hu wkol iż-żmien meta l-ideali ta' żgħożitu seħħu u saru patrimonju nazzjonali, il-għaliex nazzjon tibda tgħix minnha nnifisha u mhux minn fuq dahar nazzjon oħra barranija għalkemm għanja għax uliedha kienu aktar fin-numru u iżjed magħquda, meta tibda tirrispetta lilha nnifisha u tqim l-Ilsien li l-poplu tagħha jitkellem mit-trufijiet kollha tal-Gżira mingħajr ebda għażla ta' klassi. Il-lum eluf ta' żgħażagħ draw jiktbu b'din l-ortografija li għandha r-reguli tagħha mhux maħluqin mix-xejn imma misjubin mill-istess natura ta' l-Ilsien Malti.

Dan il-jum iferraħ lili wkoll; l-ewwelnett, għax nifraħ nara l-mertu ippremjat, imbagħad l-għaliex is-Sur Cremona, barra li hu wieħed mill-kittieba li jiena nammira, hu wkoll wieħed mill-eqdem ħbieb tiegħi, miġbudin it-tnejn minn ideal wieħed li neħħa d-differenza li tgħaddi fl-età tagħna.

Kelma ta' l-aħħar: nifraħlu bil-qalb u nixtieqlu dak li dejjem xtaq hu: is-seħħ ta' kitba b'ortografija waħda li l-lum jinkitbu biha l-ġurnali kollha serji tal-Gżira u ħafna kotba ta' qari, ir-rebħa ta' l-Ilsien Malti u ta' l-ideal nazzjonali li għalina jinġabar fil-vers famuż:

Malta fil-qalb u lsien, Malta Maltija"